

ճարտարարուեստ կերպով ձեւացած ու հրաշալի կերպով նկարուած ճին : Միքէ չկայ գերագոյն էակ մը, ամենիմաստ գորութիւն մը որ այս գեղատեսիլ ծաղկներն այն փոքրիկ հատիկներուն մէջ պահէ ու ժամանակին ասանկ բուսցընելով մեր աչքին երեւցնէ : Միքէ չկայ սիրալիր ու բարեգութ սիրտ մը որ մարդկանց զուարճութեանը համար այս գեղեցիկ ու գոյնագոյն ծաղկները կը բուսցընէ :

Հազիւ թէ հայրը խօսքը լմնցուց, բռնեց Սմբատ անոր ձեռքն ու կանչեց. — Ո՛հ, սիրելի հայրիկ,

հիմա ինչպէս որ պետք է հասկըցայ. Աստուած ստեղծած է թէ՛ այս եւ թէ՛ պարտեզին մէջի բոլոր գեղեցիկ ծաղկունքը, որպէս զի ցուցնէ մեզի թէ՛ ճրջափ կը սիրէ զմեզ :

— Ճշմարիտ է, որդեակ, կրկնեց Պ. Վահան. ծաղկներով լեցուն պարտեզնիս մեծ գիրք մըն է, եւ անոր ամէն մէկ թերթին վրայ կրնանք կարդայ թէ՛ ճրջափ կը սիրէ զմեզ Աստուած, ճրջափ բարեգութ է, հզօր եւ իմաստուն :

Երկինք Երկիր եւ արարարծր համօրէն

Զիմաստութիւն Հաստէին եւ գտէր քարոզէն :

ՓԱՐԻԶԵԱՆ ԱՄՍԱԳԻՐ ԵՒ ԶԱՆԱԶԱՆ ԳԻՏԵԼԻԲ

ԿԱՏԱՐԱԾ ԱՇԽԱՐՀԻ.

Տարույս սկիզբները Եւրոպայի մէջ մեծ շփութիւնն ու ոչ սակաւ վախ ձգեց գերմանացի աստեղաբաշխի մը խօսքը, որ այլ եւ այլ գննութիւններ ու հաշիւներ ընելով հրատարակեւ էր թէ այս տարի յունիսի 13ին գիսաւոր մը պիտի գայ, երկրիս հետ պիտի զարնուի եւ տակնուվրայ պիտի ընէ գայն. եւ կընաստատէր թէ աշխարհիս վերջը հասեր է. նոյն օրը երկինք ու երկիր իրարու պիտի անցնին, աշխարհս կրակի ովկիանոս մը պիտի դառնայ, ծովուն ջրերը բոցածաւալ պիտի բորբոքին, եւ վերջին անաւոր դատաստանը պիտի ըլլայ կենդանեաց եւ մեռելոց :

Փարիզու դիւրավառ ժողովրդեան վրայ ալ բաւական ազդեցութիւն ընելով այս չարագուշակ մարգարէութիւնը, շատ մարդիկ մեծ վախի մէջ ձգեց. ամէն տեղ երկու երեք հոգի մէկմէկու հանդիպելուն պէս ասոր վրայ կը խօսէին. մինչեւ փողոցներուն մէջ աղքատ մարդիկ նոյն անաւոր նկարոյն վրայ շինուած մասնաւոր տաղեր երգելով ողորմութիւն կը ժողովէին :

Ժողովրդեան այս անհանգստութիւնը տեսնելով, Փարիզու դիտանոցին աստեղաբաշխները փութացին իրենց կարծիքը տպագրութեամբ հրատարակելու, գերմանացի աստեղաբաշխին կարծեաց անհիմն ըլլալը հաստատելով. եւ մեջերէն Պ. Պապինէ մեծանուն աստեղաբաշխը կըսէր.

« Եթէ համարիմք ալ որ գիսաւոր մը գայ մեր երկրիս հետ զարնուի, տուած վնասը այնչափ միայն պիտի ըլլայ՝ որչափ որ շոգեկառքին սաստիկ արագութեամբ վազած ատենը ամենափոքրիկ ճանճ մը գայ անոր զարնուի : » Այսպիսի արժանահաւատ անձանց վկայութեամբ ժողովրդեան վախը փարատեցաւ. մանաւանդ որ հոջակաւոր Հերշէլ անգղիացի աստեղաբաշխը կըսէր թէ գիսաւորները շոգիանման մեծատարած նուրբ ու բափանցիկ զանգուածներ են : Արդ շոգիի մը երկրիս ամենակարծր պնդութեանը հետ զարնուելէն ինչ վտանգ կրնայ ելլել :

Այն գիսաւորը 1853ին ալ երկրիս մօտէն անցեր է, եւ սակայն բնաւ ձախորդութիւն մը չէ պատահած. ընդ հակառակն այն տարին հունձքն ու այգեկուրը շատ աւելի առատ եղեր են : Թող որ միշին դարու տգիտութեանը մէջ չենք, յորում կարծէին տգէտ մարդիկ թէ չարիք ու բշուառութիւն չկայ որ գիսաւորները հետերնին չբերեն : Գիսաւոր մը երեւցաւ 1456ին այնպիսի մեծութեամբ՝ որոյ նմանը դեռ չէր տեսնուած. այնպէս պայծառ էր լոյսն որ զիշերն առանց ճրագի կը կարդացուէր. պոչը վաքսուն աստիճան երկայնութեան տեղ բռնէր էր, եւ երկնքին երեսը հրավառ ճամբու մը պէս կերեւար : Այն ատենն ալ աստեղաբաշխներ եղան որ ըսին թէ աշխարհիս վերջը հասեր է : Հիմա այնպիսի գուշակութեանց

վրայ կրծիծաղին գիտունները իրաւամբ. բայց այն տգիտութեան ու սնապաշտութեան ժամանակն այնպէս չէր, եւ քաղաւորները ժողովուրդներէն ալ աւելի կը սարսափէին : Կալիստոս պապը այն տարին հասարակաց աղօթքներ ու ծոմապահութիւններ ապապրեց, եւ անով ամենուն սրտին մէջ աւելի սաստկացաւ վախը. ամենքը անու դողի մէջ ընկան. մեծամեծները բոլոր իրենց հարստութիւնը վանքերու տուին, գիշեր ցորեկ եկեղեցիները ժողովրդով լեցուն էին. հայրերը, մայրերը, որդիք ու ազգականք ամեն վայրկեան աղէխարշ ձայներով իրարու վերջի ողջոյնն ու յետին համբոյրը կուտային. քահանաները խոստովանանք լսելու չէին հասներ, հարկ կը լլար խումբ խումբ ժողովել զանոնք ու ամենուն մէկէն արձակում տայ : Գործաւորները չէին ուզեր աշխատիլ, երկրագործք անմշակ քողովցին արտերը, ամեն բան երեսի վրայ մնաց : Վրան շատ ջանցաւ, աշխարհիս վերջը գալուն տեղը սարսափելի սով եղաւ, անոր ետեւէն ալ հասաւ ժանտախտը, որ Եւրոպայի բնակչաց երեք մասին մէկը ջարդեց տարաւ, եւ բոլոր այս քշուառութեանց անմեղ գիսաւորը սեպուեցաւ պատճառ : Եթէ մարդիկ ցորեկներն իրենց աշխատանքին հետ ըլլային, գիշերներն ալ անոր փառաւոր լոյսը վայելելով զուարճանային անկասկած, տարակոյս չկայ որ այն ամենայն ջարեաց մէկն ալ չէր հանդիպեր, ու Եւրոպա անանկ յանկարծօրէն ամայի չէր մնար :

Աշխարհիս վերջը գուշակողներուն խօսքերը երէ կատարուելու ըլլային, մինչեւ հիմա քսան անգամէն աւելի վերջացած պիտի ըլլար այս աշխարհս : Երողոտոս գուշակեր է եղեր քէ աշխարհս 10,800 տարի պիտի դիմանայ. Դիոն՝ քէ 15,984 տարի. Որփեոս՝ քէ 120,000 տարի. Կասանդր՝ քէ 1,800,000 տարի : Թերեսս աւելի խելքի յարմար ըլլայ ասոնցմէ մէկուն խօսքին հաւտալը, որովհետեւ գուշակութիւննին դեռ սուտ չէ ելած, քան քէ անոնց որ այս ինչ կամ այն ինչ տարին աշխարհս պիտի վերջանայ ըսեր ու իրաւամբ ծաղր եղեր են : Ասոնց մէջ անուանի է Արիստարքոս յոյն աստղաբաշխը որ ըսած է քէ կատարած աշխարհիս պիտի ըլլայ յամի աշխարհի 3,484, Դարեոսէս չափագետը որ ըսաւ քէ աշխարհիս 3,332 տարին մարդկային ազգը պիտի ջնջուի. Բեռնարդոս Թուրինկիացի գերմանացի կրօնաւորը ըսաւ քէ աշխարհիս վերջը պիտի ըլլայ Քրիստոսի 1000 բուականին. Առնոյ

տը Վիլնեով գաղղիացին՝ քէ 1589ին. Յովնանէս Հիլքն գերմանացին քէ 1651ին. Ուիսքընս անգղիացին (որ Յովնանու աւետարանչին Յայտնութիւնը երկրաջափութեամբ ու հանրահաշուով կուգէր բացատրել) շատ մը հաշիւներէ ետքը որոշեր էր քէ աշխարհս պիտի վերջանայ 1715ին կամ 1716ին : Ոմանք ելան ըսին քէ հարիւր տարի ալ աւելի կեանք ունի աշխարհս, ուստի 1816ին յուլիսի 18ին պիտի կործանի. բայց Քրուտներ գերմանացին 1819ին ձգեց այն կործանումը, Լիպէնշթայն 1823ին, Սալմառ-Մոնֆոր 1836ին, ուրիշ աննշան սուտ մարգարէներ ալ 1840ին յունուարի 6ին :

Գաղղիոյ Լանկըտոք գաւառին մէջ Աւինեօնէ ըսուած գեղին մօտ բլրակ մը կայ շատ բարերեր ու գուարճալի. այն բլրակին վրայ երկու հատ կրանիք քար կայ անագին մեծութեամբ որ հին Գաղղիացոց կուսապաշտութեան ատենները հոն բերուած կերեւան : Արդ այն երկրին մէջ որու կուգես հարցուր, կըսեն քէ երբ այն երկու քարերն այնչափ իրարու մօտենան որ մէկգմկ համբուրեն՝ աշխարհիս վերջը պիտի գայ : Այս ալ կաւեցընեն գեղացիները քէ հարիւր տարի առաջ այն քարերուն մէջտեղէն ձիաւոր մը կանցնի եղեր դիւրաւ, իսկ հիմա գեր մարդ մը հագիւ կընայ անցնիլ : Այսպիսի ռամկական առասպելներ աշխարհիս ամեն կողմն ալ կը գտնուին. բայց իմաստուն քրիստոնէին մեծ ամօք է, երբեմն ալ մեղք, ասոնց հաւատալը :

Ուստի յունիսի 15ին գիսաւորը կընայ համարձակ երեւան գալ (քէ որ իրօք պիտի գայ. վասն զի քաջ աստեղաբաշխները անոր վրայ ալ կը տարակուսին իրաւամբ). բայց գալու որ ըլլայ՝ սիրով ընդունինք զինքը, եւ մեր հետաքրքրութիւնը յագեցընելուն համար շնորհակալ ըլլանք իրեն, ու փառք տանք ամենակալ Արարչին երկնի եւ երկրի որ սքանչելի եւ անխախտ օրինօք կարգաւորեր է բնութեան ընթացքը, եւ իրեն միայն պահեր է աշխարհիս կատարածը երբ գալուն գիտութիւնը. իսկ մեզի պատուիրեր է որ արբուն կենանք հոգւով ու անիւ եւ գողութեամբ զանձանց փրկութիւն գործենք, եւ միանգամայն որդիական վստահութեամբ ցնձանք առաջի նորա. փոյրերնիս չըլլայ որ աշխարհիս կատարածը նորէն հեռացաւ մեզմէ, ու մեզի պահուած չէ եղեր երկրիս վերջի բնակիչքն ըլլալու տարօրինակ պատիւը :